

Андрушко Я. С. кандидат психологічних наук,
доцент кафедри теоретичної та практичної
психології НУ «Львівська Політехніка»
<https://orcid.org/0000-0003-1741-8625>

ПСИХОЛОГІЯ МІГРАНТА В ДИСКУРСІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Стаття присвячена аналізу психології мігранта з позиції мультидисциплінарного підходу. Описано українські та іноземні підходи до розуміння поняття «міграція» та «особистість мігранта». Розглянуто поняття «адаптація» та «аккультурація» у контексті міграційних процесів.

Ключові слова: міграція; особистість мігранта; стрес; аккультурація; адаптація; емотивні стани.

Постановка проблеми. Соціальні, економічні та політичні зміни в суспільстві актуалізували проблему міграції людей. Однак, міграційні процеси не є новим явищем, оскільки вони супроводжують людський розвиток повсякчас. Саме у другій половині XIX століття в європейських країнах почали вести облік осіб, які мігрували. Водночас, сьогодні світ сколихнула пандемія COVID-19, яка звичайно, спинила темпи міграційних процесів, а сама ситуація з протіканням цієї хвороби в світі є дуже різною, що може викликати нову хвилю міграції людей в більш безпечні країни.

Актуальним, на наш погляд, є звернення уваги на дію соціокультурних чинників на особистість мігранта, що відображається в адаптаційних та ідентифікаційних процесах, змінах в потребнісній сфері людини. Спостерігаємо це в прагненні мігранта відчувати себе повноправним членом суспільства, який повноцінно адаптувався до умов та країни в яку мігрував.

Насправді в цьому контексті важливим є виокремлення трикомпонентної проблеми, зокрема психологічна проблема пов'язана з адаптацією особистості до нових соціокультурних умов; фізіологічна проблема (порушення режиму сну, порушення харчової поведінки (переїдання, відмова від їжі), сексуальних дисгармоній (сексуальна незадоволеність, небажання вступати в сексуальні стосунки)); проблема втрати сенсу та змісту в робочому просторі, що може обумовлюватися екзистенційним вакуумом, як переживання фрустрації, апатії, незадоволеності, наявності

внутрішнього конфлікту, який може призвести до неврозу. Такі міркування наштовхують нас на ще одну лінію наукового дослідження особистості мігранта в ракурсі успішної його адаптації та аккультурації крізь призму транскультурного підходу, який передбачає вихід за межі власної культури, мислення, світогляду та пошуку об'єднуючих показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасне наукове бачення проблеми вимагає використання мультидисциплінарного підходу, який дозволяє узагальнити знання про предмет дослідження, порівняти та систематизувати інформацію про явище, яке аналізується. Зокрема у науковому просторі дослідженням міграції займаються паралельні до психології науки, зокрема соціологія (О. Ровенчак (міжнародна міграція – соціокультурний контекст)); соціодемографія (Л. Рибаківський (теорії міграцій)); культурна антропологія (Н. Глік-Шіллер (концепція транснаціональної міграції)) тощо.

Під поняттям «міграція» розуміється переселення, а саме територіальне переміщення населення, яке пов'язане зі зміною місця проживання. У цьому контексті досліджуються соціально-психологічні особливості мігрантів, зокрема проблеми адаптації, аккультурації та психічного здоров'я загалом.

Ще наприкінці XIX століття у теоретико-практичному дискурсі вивчення міграції виокремлюється постать економіста Е. Равенштайна [16]. Очевидно, що науковець розглядав це поняття у економічному просторі. Однак

цікаво зауважити, в тодішніх розвідках вчений відзначає гендерний аспект цього питання, а саме те, що жінки є більше міграційними, аніж чоловіки, оскільки прагнуть зайняти відповідне місце в суспільстві, урівноважити свої права з чоловіками. Звичайно, що мова йде про кінець XIX століття, а відповідно статус жінок у суспільстві в той період часу почав стрімко змінюватися і ознаменувався опануванням нових соціальних ролей. Заради справедливості потрібно відзначити, що дані про перепис населення, які вчений аналізував у своїх наукових дослідженнях, проводився лише на території Англії, Уельсу та Шотландії.

Зупинимо нашу увагу на сучасних наукових розвідках. Зокрема, як відзначає українська соціологиня О. Ровенчак [7], міграція становить собою сукупність соціальних стосунків, які розвиваються та функціонують в процесі встановлення або порушення взаємин між особистістю, групою, державою, суспільством загалом. Водночас російська психологиня С. Бондирева [4], характеризує міграцію як полімотивоване явище, яке є спровоковане прагненням задовольнити потреби і є можливою при умові мобільності людини.

Натомість українські психологи М. Слюсарський, О. Блинова та ін., зазначають, що міграція як соціальний феномен містить три компоненти:

- 1) мобільність, як зміна людиною координат свого перебування;
- 2) потреби, як прагнення покращити своє матеріальне і/або соціальне становище;
- 3) стабільність як намір індивіда облаштуватися на новому місці, яке у перспективі стане «другою батьківщиною» [3].

Доречними та цікавими є думки, турецького вченого-психолога Н. Sakiz [17], котрий описує у своїх наукових розвідках поняття «інклюзивна психологія міграції». У цьому напрямі досліджень передбачається аналіз культури (традицій, звичаїв, цінностей) суспільства, в яке інтегрується особистість аби пришвидшити та покращити пристосування людини до нової етнокультурної ситуації. Окрім цього науковець зауважує, що дослідження міграції охоплює два аспекти: 1) визначення причини міграції, чи вона

добровільна чи мимовільна (мотиваційна компонента міграції); 2) наслідки міграції, моделі адаптації та акультурації, формування ставлення до міграції, способи корегування поведінки мігранта (адаптаційний компонент міграції). У цьому контексті виокремлюється явище асиміляції або уподібнення, яке розуміється як «включення» мігранта у соціум за допомогою механізму адаптації, але при цьому потрібно відмовитись від відмінних культурних, лінгвістичних та соціальних характеристик та не виокремлюватися на фоні місцевого населення. На протигагу жорсткій та односторонній асиміляції виступає інтеграція, яка трактується як процес взаємної акомодатії, під час якої індивід долучений до громади, однак презентує власну культуру та поведінку, що не заважає пристосуванню до більшості.

Схожі концепти описує сучасна зарубіжна вчена I. Palmaru [15]. Дослідниця з Південно-Африканської республіки характеризує міграцію та психологію особистості мігранта у трьох напрямках: 1) психічне здоров'я мігранта (наявність травмуючого досвіду у ролі біженців); 2) акультурація та інтеграція, незадоволеність ними, що виражається в дискримінації та ксенофобії; 3) транснаціональні сімейні стосунки. Психологиня зазначає, що дослідження акультурації, інтеграції, соціальної приналежності не надто узгоджується з психологічними дослідженнями, однак перегукується з темою ідентичності особистості. Як зауважує вчена, психологія зосереджується на виявленні подібності та відмінності тих чи інших культур, а не на психологічних особливостях адаптації до цієї культури. Водночас тим об'єднуючим компонентом між психологією та міграцією виступає акультураційний стрес, який поєднує міграцію та психологічне розуміння ідентичності особистості та її приналежність до групи.

Ми розглядаємо міграцію як соціокультурний феномен спровокований економічними, соціальними, етнокультурними та психологічними чинниками. А психологія мігранта акцентує увагу на людині, яка є носієм культури, цінностей, мотивів, потреб, емоцій та переживань, які під час міграції

знають впливу та можуть змінюватись як в негативному, так і позитивному контексті. Отже це може обумовити виокремлення позитивної та негативної міграцій. Під позитивною міграцією ми розуміємо швидку адаптацію особистості до нових соціокультурних умов із збереженням своєї ідентичності. І прямо протилежним є тлумачення негативної міграції, переживання якої може викликати серйозні психічні проблеми (розлади особистості, порушення функціонування організмичних систем).

У теоретичному діапазоні дослідження цієї проблематики виокремлюється низка теоретичних моделей, які дозволяють проаналізувати міграційні процеси. Зокрема американський науковець Д. Массей [за 3] пропонує поділити підходи до вивчення міграції на дві групи теорій: 1) теорії, які розглядають чинники та причини міграції та 2) теорії, що опираються на аналіз механізмів саморозвитку та самопідтримки міграції. Ці моделі міграції розглядаються на мікро- і макрорівнях. На макрорівні акцент робиться на соціально-психологічних явищах (поведінка індивіда та соціальної групи, аналіз причин та чинників міграції). У мікрорівні зосереджено увагу на соціальних ресурсах особистості, людському капіталі, досвіді особистості, відповідному рівні ерудиції.

У цьому контексті, це дозволяє нам виокремити ряд проблем соціально-психологічного спрямування:

1) Як міграція впливає на особистість, її стан, соціальний статус, позицію?

2) Психологічна адаптація та етносоціальна інтеграція людини до нових умов.

3) Проблема соціальної ідентифікації та самоідентифікації особистості.

4) Характеристика зовнішніх та внутрішніх конфліктів особистості мігранта у новому соціокультурному просторі.

5) Проблема фізичного та психологічного здоров'я.

6) Сімейні та особистісні проблеми пов'язані з міграцією.

7) Чи варто мігранту одразу долучатися до медійного простору країни в яку він мігрував? Якщо так/ні, які психологічні наслідки це матиме?

Мета статті полягає в теоретико-практичному аналізі психології особистості мігранта крізь призму соціально-психологічних досліджень.

Методи дослідження. Для вирішення мети були використані загальнотеоретичні методи: аналіз, синтез положень, що містяться у психологічній та дотичній літературі з проблеми, що вивчається, порівняння, узагальнення, інтерпретація та систематизація теоретичних та емпіричних досліджень.

Оскільки ми досліджуємо психологію особистості мігранта, звертаємо увагу на провідні психологічні параметри, зокрема мотивацію, потреби, ціннісні орієнтації, емотивні стани людини, що мігрувала, які становлять основу психічного здоров'я індивіда.

Виклад основного матеріалу. Узагальнюючи наукові розвідки українських вчених, які виокремили провідні чинники, які впливають на міграційні процеси, звертаємо увагу на суб'єктивний та об'єктивний показники цього явища. Отож, до суб'єктивних чинників належать особистісні властивості і характеристики, а також мотивація людини, яка домінує в міграційних процесах. Об'єктивні чинники поділяються на суспільні та природні. Природні – це природні умови як природна основа виробництва. Суспільні об'єктивні чинники вміщують в собі: економічні (матеріальні потреби людини); політичні (оцінка соціально-економічної ситуації в суспільстві); етнічні (бажання працювати в етнічно та культурно близькому просторі); соціальні (підвищення соціального статусу, взаємодія з референтними групами); педагогічні (особливості навчання та виховання); психологічні (зміни системи цінностей в суспільстві).

Для детальнішого аналізу особистості мігранта пропонуємо зосередитися на соціокультурному підході, який ґрунтується на культурно-історичній теорії Л. Виготського та О. Леонтьєва, а також на гуманістичних засадах вивчення людини описаних у працях В. Франкла, А. Маслоу, К. Роджерса. В рамках соціокультурного підходу особистість мігранта трактується як:

- людина з унікальним досвідом та особистісними характеристиками;

Питання психології

- представник специфічної групи людей, які володіють спільними або схожими рисами, проблемами, ситуаціями тощо;

- носій специфічної культури;
- особистість, котра переживає кризу ідентичності, дезадаптаційний синдром.

Разом з тим, особистість мігранта при вирішенні зміни місця свого проживання на іншу країну опирається на свої потреби. Виходячи з цього психологиня С. Бондирева [4] виокремлює мотиви міграції індивіда:

1) Прагнення «кращої долі». Розглядаючи свою місцевість як неперспективну та неблагополучну людина вирішує покинути її.

2) Заздрість до жителів більш благополучних міст/країн. Людина орієнтується на фінансову складову своєї життєдіяльності.

3) Комплекс меншовартості. Ситуація коли людина перебуває в пошуку свого місця в світі, а міграція видається єдиним правильним рішенням.

4) Прагнення реалізувати свій потенціал. Провідним мотивом виступає бажання людини самореалізуватися, досягнути вершини у своїй справі, що дозволить паралельно покращити матеріальне становище.

5) Прагнення безпеки. Базовою потребою індивіда є прагнення безпеки як у фізичному, так і соціально-психологічному діапазонах.

Резюмуючи сказане зауважуємо, що особистість вибираючи міграцію все ж таки є полімотивованою, тобто керується сукупністю мотивів.

Зважаю на те, що проблему міграції та особистості мігранта у психологічному контексті почали досліджувати нещодавно, зокрема польська вчена З. Кавчинська_Бутрим [5], котра вивчає індивідуальні та сімейні вигоди та втрати для персони мігранта; науковці Б. Рожновський та Д. Брик [8] досліджували вплив стресу на мігранта, який виник внаслідок трудової міграції.

Отож, як зазначає З. Кавчинська-Бутрим, «синдром мігранта» характеризується наявністю депресивних станів, які можуть призвести навіть до самогубства, частих приступів плачу, особливо під час спогаду про рідну домівку та дітей.

Водночас, вірменський психолог А. Налчаджян [6] зауважує, що людина переїхавши на постійне місце проживання в іншу країну переживає наступні етапи адаптації:

1. Первинна адаптація (ефект «нового місяця»). На першому етапі адаптації особистість переживає ейфорію від переїзду. У людини знижується критичне мислення до навколишньої дійсності, оскільки спостерігається емоційне піднесення у зв'язку із новою соціальною ситуацією. Тривалість цієї стадії від одного до шести місяців. Індивід засвоює нові зразки поведінки, однак система цінностей не екстраполюється із зовнішнього у внутрішнє середовища людини.

2. Пристосування. Цей етап характеризується накопиченням проблемних ситуацій, а також зростає ступінь розчарування. Мігрант починає порівнювати колишню реальність з теперішньою. Йде переосмислення власних уявлень, потрібно вирішити – адаптуватися чи розчаруватися в собі та новій країні. Як результат навколишнє середовище та людина повинні визнати рівноцінність моделей поведінки один одного. Тривалість цього етапу може затягнутися до двох років.

3. Акомодація або вирішення накопичених проблем. Освоївши територію та встановивши соціальні контакти особистість з більшою впевненістю долає перепони та вирішує проблеми. Поступово актуалізуються потреби спробувати щось нове. Як результат, індивід приймає та визнає нове середовище з його специфікою та культурою. І цей процес є взаємним. Тривалість цього етапу коливається від декількох місяців до одного року.

4. Асиміляція або бікультуралізм. Повністю адаптувавшись до нового соціуму особистість мігранта відчуває, що нова країна йому подобається, однак індивід здатний критично оцінити її позитивні та негативні сторони. Простежується адекватна оцінка ситуацій, толерантність поведінки, стабілізація емоційної сфери. Як результат цього етапу йде засвоєння нових зразків поведінки й цінностей. Тривалість асиміляції може становити від одного до декількох років.

Отже, адаптація буде вважатися ефективною, якщо буде баланс між ціннісною системою індивіда, його властивостями та вимогами соціуму. У протилежному випадку починає розвиватися дезадаптаційний синдром, який характеризується порушенням адаптаційних процесів, індивіду важко пристосуватися до мінливих умов зовнішнього та/або внутрішнього середовища. Це може спричинити розвиток фізіологічних та психологічних патологічних процесів. Оскільки переїзд на постійне місце проживання та праці викликає стрес, а це призводить до необхідності пристосування до нових соціальних, природних, етнокультурних, економічних умов.

Як зазначає український вчений В. Басалуков [1], до основних ознак дезадаптаційного синдрому належать: ригідність мислення, складність у вирішенні проблемних ситуацій, неприйняття нових соціальних умов, домінування захисних механізмів в осмисленні свого досвіду тощо. Науковець провідними причинами дезадаптаційного синдрому називає: низькі комунікативні здібності; проблеми із самооцінкою; високі вимоги до навколишнього середовища; емоційна нестабільність; замкнутість; тривога та страх.

Отож, аналіз психологічних розвідок засвідчує, що вимушеним мігрантам притаманний високий рівень фрустрації як базових потреб і потреб вищого рівня, а також відмінності в очікуваннях та справжньою ситуацією. В основі цих симптомів вагоме місце посідають феномени депривації та ізоляції.

Якщо мігрант вимушено покинув свою державу в нього можуть спостерігатися різні порушення афективної сфери: сум, пригнічення, байдужість, апатія, депресія, агресивність, неконтрольований гнів, збільшується показник збудженості, емоційна нестійкість, фобії тощо. Для переважної більшості мігрантів притаманні розлади сну (безсоння, нічні жахи).

У когнітивній сфері мігрантів виокремлюються такі розлади: порушення пам'яті (амнезії, конфабуляції), неухважність, порушення сприйняття часу, мисленнєві порушення. Оскільки у мігранта можуть виявлятися проблеми у

емоційній, когнітивній, поведінковій, комунікативній, сферах то їхнє комплексне поєднання провокує серйозні проблеми у психічному здоров'ї індивіда. Однією з таких проблем є – криза ідентичності.

Можемо припустити, що існує прямий позитивний взаємозв'язок між адаптованістю мігранта в новому соціокультурному середовищі та показниками особистісного психічного здоров'я. Науково доведено, що перебування індивіда під впливом постійного, а радше хронічного стресу, який можемо назвати стресом акультурації несе беззаперечну шкоду психологічному здоров'ю людини, що сприяє вияву високої тривожності, агресивності, апатії, депресивних станів тощо [2]. Наприклад, з переліку 30 найбільших стресогенних ситуацій мігрант стикається як мінімум з п'ятнадцятьма, зокрема: ізоляція, сепарація, сексуальні проблеми, непрацевлаштованість, фінансова нестабільність, зміни у робочому та побутовому середовищі, особисті звички та вподобання, способи проведення дозвілля тощо. Також вагомий вплив чинить суспільна позиція людини, тобто зіткнення з реальною соціально-політичною ситуацією приймаючої країни, обмеженням в можливості реалізації суспільних ролей, низький рівень впливу на суспільне життя нової країни тощо. Як результат – криза особистості, зміна ціннісної сфери.

Ще одне поняття, яке виокремлюється на фоні цієї проблематики це «стрес акультурації», яке запропонували канадські психологи Дж. Беррі та Р. Анніс [10; 2]. Вчені розглядали цей феномен як різновид стресу, який характерний для мігрантів і виявляється як втрата ціннісних та нормативних показників у особистості в зв'язку із зміною місця життя. Згодом Дж. Вестермайер [18] визначив стрес акультурації як синдром, що містить симптоматику депресивного, параноїдального та тривожного характерів. Ще одним симптомом стресу акультурації називають соціальну дезінтеграцію, що пов'язана з кризою особистісної та соціальної ідентичності. В той же час криза виступає рушієм особистісного просування та прогресу.

Водночас, серед американських вчених, які досліджували зіткнення культур, етнокультурологічні відмінності, виокремлюється постать К. Оберга [14]. Науковець зазначав, що мігранти опинившись у новій країні та культурі переживають «культурний шок», який за своєю суттю є дезорганізуючим переживанням. Тобто відбувається зіставлення старих та нових культурних традицій, цінностей, норм, адже особистість є носієм того соціуму в якому вона народилася та жила певний період часу. Мається на увазі зіткнення двох культур, але в межах індивідуальної свідомості.

Звичайно впровадження в науковий обіг терміну «культурний шок» обумовила спроба інших вчених уточнити його зміст та розуміння, а також надати свої трактування цього поняття. Зокрема, G. Guthrie запропонував поняття «культурна втома», W. Smalley «мовний шок», F. Vugnes «рольовий шок». Так F. Vock [11] розумів культурний шок як емотивну реакцію індивіда, який нездатний зрозуміти, проконтролювати та передбачити поведінку оточуючих людей. Схожої думки дотримуються й інші автори, що пов'язують культурний шок із невизначеністю очікувань та нормативної основи, а саме зі складністю контролю ситуації, неможливістю її прогнозування. Це провокує виникнення тривожних станів, допоки не сформується нові, прийнятні когнітивні моделі, що дозволять зрозуміти нові культури та сприятимуть адаптації особистості мігранта.

Резюмуючи підходи до дослідження проблеми культурного шоку варто зауважити спільні характеристики: дезорієнтація та розгубленість особистості, криза ідентичності (у культурному, етнічному, професійному, сімейному просторах тощо), підвищена тривожність, фрустрація, втрата сенсу життя, незадоволеність базових потреб, психосоматизація.

Що стосується соціальної політики приймаючих країн, М. Джордж [12] вказує на їх високу егоцентричність, що виключає здатність використання різних культурних, соціальних та політичних преференцій. Інша сторона цієї проблематики стосується того, що у світі є чимало латентних та явних війн, де є

чимало біженців, які зазнали насильства, катування тощо. Тобто ще одна категорія людей, які мають травмуючий досвід, глибокі переживання, страхи та тривоги. Тому у новому соціокультурному середовищі часто виникає почуття самотності, розчарування, депресії. Переживання цих негативних почуттів може навіть обумовити повернення на батьківщину, у зону ризику.

Більшість зарубіжних досліджень доводять, і зокрема G. Hugo [13], що негативні риси пов'язані з міграцією активізують почуття загрози та відчуження, а це пов'язане з дезінформацією та неправильним сприйняттям мігранта та міграції загалом. Ще один чинник, який сприяє розвитку негативного психологічного уявлення про мігрантів є той факт, що ситуації та проблеми, які виникають у мігрантів не вирішуються в рамках місцевої та національної політики. А мігранту фактично заборонено втручатися в такі галузі як освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення тощо.

Американські дослідники узагальнили негативні психологічні наслідки міграційних процесів, які пов'язані з виключенням із громади, а саме: втрата самості, негативні емоційні переживання, активізація примітивних механізмів захисту, загроза самоконцепції, неадекватна самооцінка, когнітивні порушення, а це сприяє ізоляції індивіда від своєї групи, ближнього соціального оточення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, теоретико-психологічний аналіз дослідження феноменів міграції та особистості мігранта потребує мультидисциплінарного підходу до цих явищ і вимагає конкретного та чіткого виокремлення специфіки парадигми в їхньому дослідженні:

- у психології – соціально-психологічні чинники та особливості міграції та аналіз особистості мігранта, його проблем, корекційна та підтримуюча психологічна робота;

- у психофізіології – проблеми пов'язані транзиторним порушенням сну, зміщенням режиму працездатності, порушенням біоритмів;

Питання психології

- у економіці – міграція виступає елементом формування робочої сили на ринку праці;

- у політиці – визначення міграційної політики країни;

- у юриспруденції – визначення правових засад життєдіяльності мігранта;

- у соціології – міграція як глобалізаційне явище та його вплив на соціум.

Психологічна наука може відгравати значну роль у вирішенні та подоланні міграційних проблем. Зокрема, це стосується профілактичної ланки психологічної роботи (попередження виникнення негативних станів та переживань, які пов'язуємо з адаптаційним синдромом); психодіагностичної ланки роботи (діагностика актуальних станів та переживань із формуванням психологічних діагнозів); корекційної ланки роботи (роботи з розвитку психічних функцій та особистісних потенцій); психотерапевтичної ланки роботи (робота з травмуючим досвідом, з приводу насильства та дискримінації, робота із сім'ями). Однак аби підвищити ефективність у цьому напрямку потрібно, щоб психологія крос-культурного спрямування опиралася на провідні дослідження, які теоретизують і концептуалізують цю тематику.

Резюмуючи можна сказати, що міграція – це універсальне явище, що притаманне людській расі з початку її існування. Першопричиною міграції є прагнення кращого життя або втеча від

бідності. Однозначно, що міграція є складним соціальним явищем, що безпосередньо впливає на життя особистості та країни загалом. У психологічному дискурсі дослідження міграція – це напружений процес входження в нове соціокультурне середовище, яке може супроводжуватися дискомфортом, тривогою, депресією, дезадаптивним синдромом, хронічним стресом, проблемами не лише психічного характеру, але і побутового. Окрім цього, залишається проблемою відсутність доступних громадських та психологічних послуг, аби вони стали інклюзивними, культурологічними та безкоштовними. А це підтверджує висунуту на початку дослідження робочу гіпотезу про те, що існує прямий взаємозв'язок між адаптованістю мігранта в новому соціокультурному середовищі та показниками особистісного психічного здоров'я на теоретичному рівні.

Однак мусимо зауважити, що у цій проблематиці бракує абсолютної та однозначної визначеності, оскільки цей напрям недостатньо вивчений та емпірично необґрунтований з психологічної позиції. А ці факти обумовлюють нашу цікавість до подальшого детального вивчення міграційних процесів та їх впливу на ефективну адаптацію особистості в нових етнокультурних умовах життя. Вважаємо цю ланку недостатньо вивченою та дослідженою, тому вбачаємо в ній перспективу подальших наукових розвідок на експериментальному рівні.

Список використаних джерел

1. Басалуков В. Особливості соціальної адаптації мігрантів з третіх країн в європейському союзі. / В. Басалуков. // *Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal*. – № 4 (20). – 2018. – Режим доступу: https://sp-sciences.io.ua/s2641766/basaliukov_viacheslav_2018_.features_of_social_adaptation_of_migrants_from_third_countries_in_the_european_union_social_and_human_sciences_polish-ukrainian_scientific_journal_04_20
2. Берри Дж. У. Аккультурація и психологическая адаптация: обзор проблемы. / Дж. У. Берри. // *Развитие личности*. – 2001. – № 3-4. – С. 183-193.
3. Блинова О. Трудова міграція населення України у соціально-психологічному вимірі: [монографія] / О. Блинова. – Херсон: РПО, 2011. – 488 с.
4. Бондырева С. Миграция (сущность и явление). / С. Бондырева. – М.: Изд-во Моск. психолого-социального ин-та; Воронеж: МОДЭК, 2007. – 296 с.
5. Кавчинська-Бутрим Зофія. Користі та втрати учасників міграції – результати власних досліджень / Зофія Кавчинська-Бутрим // *Міграція – виклик XXI століття; за ред. Мацея Ст. Земби*. – Люблін: Видавництво Люблінського католицького університету, 2008. – С. 143–151.
6. Налчаджян А. А. Социально-психическая адаптация личности (формы, механизмы и стратегии) / А. А. Налчаджян. – Ереван: Из-во АН Армянской ССР, 1988. – 69 с.
7. Ровенчак О. Соціологія міграції: міжнародні аспекти : навчальний посібник / О. Ровенчак. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. — 208 с.

8. Рожновські Б. Стрес, обумовлений еміграцією, і його наслідки для системи цінностей емігрантів / Богдан Рожновські, Дорота Брик // Міграція – виклик XXI століття; за ред. Мацяє Ст. Земби. – Люблін: Видавництво Люблінського католицького університету, 2008. – С. 119–142.
9. Рыбаковский Л. Миграционный потенциал. Понятие и критерии оценки. / Л. Рыбаковский // Социс. – 2010. - № 2. – С. 29-36.
10. Berry, J. W., & Annis, R. C. (1974). Acculturative stress: The role of ecology, culture and differentiation. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 5(4), 382–406.
11. Bock, Philip K. (1970) *Culture Shock: A Reader in Modern Cultural Anthropology*. New York: A. A. Knopf Co.
12. George, M. (2012). Migration Traumatic Experiences and Refugee Distress: Implications for Social Work Practice, *Clinical Social Work Journal*, 40, 429–437.
13. Hugo, G. (2005). *Migrants in Society: Diversity and Cohesion*, Global Commission on International Migration, Geneva.
14. Oberg K. Culture shock – 1954 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:PeqSBK01iXUJ:www.smc.edu/Academics/international/Pdf/cultureshockarticle.pdf+Culture+shock+1954&hl=ru&gl=ua&sig=AHIEtbSjXevw17kDkIf1l8EaiW>
15. Palmary, I. (2018). Psychology, migration studies, and their disconnections: a review of existing research and future possibilities. *South African Journal of Psychology*. Vol. 48(1), 3–14.
16. Ravenstein E. G. (1889). The Laws of Migration / E. G. Ravenstein // *Journal of Royal Statistical Society*. — 1885. — Vol. 48. — P. 167–227; — Vol. 52. — P. 241–301.
17. Sakız, H. (2015). Establishing an Inclusive Psychology of Migration: An Alternative Model. *GÖÇ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ. THE JOURNAL OF MIGRATION STUDIES*. Volume:1 No:1 January-June. pp. 150-175
18. Westermeyer, J. (1989). Cross-Cultural Care for PTSD: Research, Training, and Service Needs for the Future.

References

1. Basaliukov, V. (2018). Osoblyvosti sotsialnoi adaptatsii mihrantiv z tretikh krain v yevropeiskomu soiuzi. [Features of social adaptation of migrants from third countries in the european union]. *Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal*, 04 (20).
Retrieved from journal URL: https://sp-sciences.io.ua/s2641766/basaliukov_viacheslav_2018_features_of_social_adaptation_of_migrants_from_third_countries_in_the_european_union_social_and_human_sciences_polish-ukrainian_scientific_journal_04_20 (in Ukrainian).
2. Berry, Dzh. U. (2001) Akkulturacyia i psihologicheskaya adaptatsiya: obzor problemyi. [Acculturation and psychological adaptation: an overview of the problem]. *Personal development*, 3-4, 183-193. [in Russian].
3. Blynova, O. (2011) Trudova mihratsiia naseleunia Ukrainy u sotsialno-psykholohichnomu vymiri: monohrafiia. [Labor migration of the population of Ukraine in the socio-psychological dimension: monograph]. Kherson: RIPO. (in Ukrainian).
4. Bondyireva, S. (2007). Migratsiya (suschnost i yavlenie). [Migration (essence and phenomenon)]. – Moscow: Izd-vo Mosk. psihologo-sotsialnogo in-ta; Voronezh: MODEK. (in Russian).
5. Kavchynska-Butrym, Z. (2008) Korysti ta vtraty uchasyukiv mihratsii – rezultaty vlasnykh doslidzhen. [Benefits and losses of migration participants - the results of their own research] *Mihratsiia – vyklyk XXI stolittia*. – Liublin: Vydavnytstvo Liublinskoho katolytskoho universytetu, 143–151. (in Ukrainian)
6. Nalchadzhan, A.A (1988). *Socialno-psikhicheskaja adaptatsija lichnosti (formy, mekhanizmy i strategii)* [Socio-psychological adaptation of the individual (forms, mechanisms and strategies)]. Erevan: ID Akademia Nauk Armenian SSR. (in Russian).
7. Rovenchak, O. (2017). *Sotsiologhiia migratsii: mizhnarodni aspekty : navchalnyi posibnyk*. [Sociology of migration: international aspects: a textbook] Lviv: LNU imeni Ivana Franka. (in Ukrainian).
8. Rozhnovski, B. (2008). Stres, obumovleni emihratsiieiu, i yoho naslidky dlia systemy tsinnostei emihrantiv. [Stress caused by emigration and its consequences for the value system of emigrants] *Mihratsiia – vyklyk XXI stolittia*. Liublin: Vydavnytstvo Liublinskoho katolytskoho universytetu, 119–142. [in Ukrainian]
9. Rybakovskiy, L. (2010). Migratsionnyiy potentsial. Ponyatie i kriterii otsenki. [Migration potential. Concept and evaluation criteria]. *Sotsis*, 2, 29-36. (in Russian).
10. Berry, J. W., & Annis, R. C. (1974). Acculturative stress: The role of ecology, culture and differentiation. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 5(4), 382–406.
11. Bock, Philip K. (1970) *Culture Shock: A Reader in Modern Cultural Anthropology*. New York: A. A. Knopf Co.
12. George, M. (2012). Migration Traumatic Experiences and Refugee Distress: Implications for Social Work Practice, *Clinical Social Work Journal*, 40, 429-437.
13. Hugo, G. (2005). *Migrants in Society: Diversity and Cohesion*, Global Commission on International Migration, Geneva.

14. Oberg K. Culture shock – 1954 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:PeqSBK01iXUJwww.smcm.edu/Academics/international/Pdf/cultureshockarticle.pdf+Culture+shock+1954&hl=ru&gl=ua&si g=AHIEtbSjXevw17kDkIf118EaiW>
15. Palmay, I. (2018). Psychology, migration studies, and their disconnections: a review of existing research and future possibilities. *South African Journal of Psychology*. Vol. 48(1), 3–14.
16. Ravenstein E. G. (1889). The Laws of Migration / E. G. Ravenstein // *Journal of Royal Statistical Society*. — 1885. — Vol. 48. — P. 167–227; — Vol. 52. — P. 241–301.
17. Sakız, H. (2015). Establishing an Inclusive Psychology of Migration: An Alternative Model. *GÖÇ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ. THE JOURNAL OF MIGRATION STUDIES*. Volume:1 No:1 January-June. pp. 150-175
18. Westermeyer, J. (1989). Cross-Cultural Care for PTSD: Research, Training, and Service Needs for the Future.

Резюме

Андрушко Я. С. кандидат психологических наук, доцент кафедры теоретической и практической психологии НУ «Львовская Политехника»

ПСИХОЛОГИЯ МИГРАНТА В ДИСКУРСЕ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Статья посвящена анализу психологии мигранта с позиции мультидисциплинарного подхода. Описаны украинские и зарубежные подходы к пониманию понятия «миграция» и «личность мигранта». Рассмотрены понятия «адаптация» и «аккультурация» в контексте миграционных процессов.

Ключевые слова: миграция; личность мигранта; стресс; аккультурация; адаптация; эмотивная состояния.

Summary

Andrushko Ya. PhD Associate Professor, Department of Theoretical and Practical Psychology Lviv Polytechnic National University

MIGRANT PSYCHOLOGY IN THE DISCOURSE OF SOCIO-PSYCHOLOGICAL RESEARCH

Migration has been a popular topic among researchers and scholars from various fields; and evaluated from different perspectives such as that of sociologists, politicians and economists. The main approaches to the comprehension of concept «migration» are considered in the article. The cultural and historical concepts bases for analyzing and developing of adequate notion of migration process is proposed. The article deals with major traumatic problems and issues faced by migrant workers and how they affect the psychological state of individuals. The socio-psychological essence of the phenomenon of migration is revealed, the leading aspects of migration motives of behavior are outlined, the problem of migration in globalization processes of the world and the problem of social identification of the migrant are outlined.

The aim of the article is a theoretical and practical analysis of the psychology of the migrant's personality through the prism of socio-psychological research.

Methods: analysis, synthesis of the provisions contained in the psychological literature on the development of modern nuclear family, comparison, generalization, interpretation and systematization of theoretical and empirical research.

The study of the psychology of the migrant's personality requires attention to the leading psychological parameters, including motivation, needs, values, emotional states of the migrant, which are the basis of the mental health of the individual. At the theoretical level, the hypothesis that there is a direct positive relationship between the adaptability of the migrant in the new socio-cultural environment and indicators of personal mental health has been confirmed.

Psychology has a significant contribution to make to key areas of work on migration. Most notably, the focus on trauma, counselling interventions in contexts of violence and loss, and integration and understanding shifting family relationships are all areas of work where there is, or could be, productive engagement across the disciplines. For this engagement to be meaningful, however, requires that psychology draws on the core debates emerging from the study of migration in its conceptualization and theorization of research on migration. In psychological discourse, migration is a tense process of entering a new socio-cultural environment, which may be accompanied by discomfort, anxiety, depression, different syndromes, chronic stress, problems not only mental but also domestic. In addition, the availability and accessibility of public and psychological services to make them inclusive, cultural and free remain a problem. The problem of adaptation of a migrant to new ethnocultural conditions is a serious problem, as it requires in-depth psychological analysis and correction.

Keywords: migration; the identity of the migrant; stress; acculturation; adaptation; emotional states.